

مجموعه ابوالخیر

۱۷ نجی سنہ

صفر ۱۲۱۴

جزو، عدد : ۵۸

علوم ایله صنایع

بو عنوان آلتنده بو کره نظر مطالعه عاجزانه تصادف ایدن مبحث مخصوص ، علوم نظریه ایله علوم عملیه هانگی علملر اولدیغنی ، علوم ایله صنایع آره سنده نه فرق بولندیغنی ، برده فرانسزجه (Les arts libéraux) دینیلن صنایع احرارانه هانگی صنعتلر اولوب ، بونوع صنعتلرله صنایع عادیه آرسی نه جهتله فرق اولندیغنی بک گوزل ایضاح ایلش اولدیغندن ترجمه اولدی :

« کافه علوم فلسفه ده داخلدر . بوکله نك مأخذی اولان (فیلوزوفی) ترکیبی حب حکمت معناسنی افاده ایدر که انسان ذهنی علوم ایله مملور و آبادان ایدر که اوجه مظهر اولور .

علومدن بعضیلری صرف تأمل حقیقه تعلق ایدر . و بونک ایچون آنلره علوم نظریه تسمیه اولور ؛ بعضیلری ایسه عمله مفضی اولدرق آنلره علوم عملیه دینیلور .

علوم نظریه بونلردر : علم ماوراء الطبیعه که وجودنده مادهیه مفتقر بولنمیان موجوداتک احوالندن بحث ایدر ؛ حکمت طبیعیه که طبیعتی تدقیق ایدر ؛ هندسه که حساب ، اعدادک ذات ومناسباتی ارئه ایلدیکی کبی اوده مقادیرک ذات ومناسباتی ارئه ایدر ؛ هیئت که حرکت کواکبی و بناء علیه ترتیب عمومی علمی ، یعنی باشلیجه اقسامنک حالی بیلدیرر و بو ، حکمت طبیعیه یه ده ارجاع اولنه بیلور .

علوم عملیه منطق ایله اخلاق درکه بریسی حسن تفکری، دیگری حسن اراده‌نی تعلیم ایدر .

علومدن صنایع تولد ایتشد درکه حیات بشره بونجه زینت، بونجه منفعت ایراث ایتشد لرلر .

صنایع علومدن فرقلیدر ، اولاً ، شو جهتله که صنایع بزه بعض آثار محسوسه حاصل ایدرلر ، حالبوکه علوم ، یا الکز عملیات ذهنیه‌نی فعله کتیرر ، یا خود آنلری فعله کتیرمکله برابر ترتیب وتنظیمده ایدرلر ؛ ثانیاً ، صنایع غیر مطرد بر صورتله چالیشیرلر ؛ مثلاً ، بلاغت مقتضای حاله ، صرف ونحو لسانلرک شیوه‌سنه و آنلرک تغیر پذیر اولان استعماله . ممارلق ایسه گوناگون اوضاعه مطابق بولورلر ؛ حالبوکه علوم ناقابل تغیر بولنان اشیای ثابتله ایله توغل ایدرلر .

منطق ایله اخلاق عمله مفصی بولنلرندن طولانی بعضیلر بولنلری صنایعدن عد ایتشارسده آنلرک عملی صرف ذهنی در ؛ برده بو ایکی علم بزه استدلال واراده‌نک صورت سختنی تعلیم ایدرک ، بوکبی ذات واستعمالک هر درلو تحولاتی فوقنده بولنان برشی^۱ لایتغیرک ایسه صنعتدن بشقه برشی اوله‌جنی نمایندر .

مع مافیه (صنعت) کله‌سی هنر واسلوب معناسنه آله‌جق اولورسنه صحیحدرکه منطق ایله اخلاقی، بزی گوزل دوشوندیرمک و گوزل یاشاتقی ایچون استخدام ایدر. میدانده برچوق صنعت، یعنی هنر واسلوب واردر دینله‌بیلیر ؛ بو اتصال ایدن عارضلر ایسه شو ایکی فنک تطبیقاتنده، اشخاصه گوره تغیر ایدر بعض قواعدک بولنه‌یلسنه بادی اولورلر .

باشلیجه صنایع بولردر : صرف ونحوکه طوغریجه سویلندیرر ؛ صنعت بلاغت که فصاحت وبلاغتله سویلندیرر ؛ شعرکه گویا الهام اولنمش کبی بر فیض سماوی ایله سویلندیرر ؛ موسیقی که نغماتک تناسب تامی ایله صدایه، نشئه‌لندیرمک و متأثر قلیق ایچون سری آکلاشلار بر قوت ویرر ؛ طب ایله طبک فروعی که جسم بشری حال صحتده طوتار؛ حساب عملی که وثوق وسهولتله حساب ایتمگی تعلیم ایدر ؛ ممارلق که اماکن عمومیه وخصوصیه‌ده اسباب حضور وراحتی آماده

ایتمکله برابر، آنلره کوزلک، بلاد وامصاره زینت و متانت ویرر، حکمداران ایچون سرائیلر و جناب حقه عبودیت و عبادت ایچون مساجد و معابد انشا ایدر؛ فن جبر- انقال که یایلری تحریک ایدر و طاشلری بنالره قالدیرمق، صولری یا ذوق و محظوظیت، یا حضور و استراحت ایچون یوقاریلره چیقارمق کبی اجسام ثقیله بی نقل ایدر؛ هیکل تراشلق ایله رساملق که بو ایکی صنعت مناقب طبیعتی تقلید ایتدکاری حالده یینه او مناقبدن پک دون قالدق لرینی اعتراف ایدرلر؛ ودها بو کبی صنعتلر .

بو صنعتلره صنایع احرارانه تسمیه اولنور، زیرا کندیلرنده نوعاً ما عادیلک بولنان دیگر صنایعک خلافت اوله رق بو صنعتلر آزادلره لایق قدر .

صنایع احرارانه صنایع عادیهیه ترتیب و نظام ویررلر؛ ممارلق دیوار جیلره، دولگرلره، طوغرامه جیلره امر و حکم ایدر؛ تعلیم خیول صنعتی، گم، نعل، دیزگین ودها بونلره مماثل شیلر یاپانلره نظارت ایدر .

صنایع احرارانه دیگر صنعتلردن فرقلیدر . شو جهته که برنجی صنعتلر الدن زیاده عقلی چالش دیررلر؛ اوتکی صنعتلر ایسه موفقیتلری علمدن زیاده اصول و عادت قدیهیه متوقف بولندیقندن عقلدن زیاده الی چالش دیررلر .

رساملق دیگر صنایع احرارانه دن دها زیاده الی چالش دیردینی حالده آنلر میاننده استحصال موقع ایلسی، رساملقک روحی اولان تصوّر، عقلک الک نفیس و مکمل اعمالدن بریسی بولندیغی، و برده هر شیئی تقلید ایدن رسامک هر شیئه آشنا بولنسی ضروری اولدینی ایچوندر .

علوم ایله صنایع انسانک نه قدر ماهر و هنرمند، نه قدر قدرت ایجاده مالک اولدیغی کوسترلر . علوم ایله آثار الهیهی استکناه ایلدیکی، صنایع ایله دخی او آثار علیه زیب و زینت و یردیکی ایچون، انسان حقیقه جناب گردکار معظمک مظهر صفاتی اوله رق خلق اولنمش ایدوکی و حکم صمدانیسه سی، ولو که عاجزانه اولسون، طاقت بشر نسبتده کشفه مستعد بولندیغی منجلی اولور.

ایمدی انسان ذهنی ممور و آبادان ایتمکله خالقنک مظهر صفاتی اوله جفتدن،

کندیسنه آنی اعمار ایتمکدن دهالایق برشی یوقدر . آنی اعمار ایسه گوزل کلام .
 کبارلرله ، طوغری رأی و حکمدرله ، نافع معلوماتله املایدرك میسر اولور .
 مواقع استمالک تبع و تأملی ایله رهین ایقان اولهجنی اوزره لسانمزدده علم ایله
 فن کلهلرینی یکدیگری موقعنده استعمال ایتمکده اولدیفمرگی هرایکیسنی صنایع
 احرارانده دخی قوللانیورز .

صنایع احرارانه گنجیه : بو ترکیک تلفظنده عذوبت یاخود صعوبت می
 وارددر : بزه هر نوع تعبیر واسلوبده سهوات بخش اوله بیلیرمی ، برده بونوع صنعتلرک
 مجموعندن ذوق ملیمزده انتراع ایدلمش اولان مفهوم کلّییه بو ترکیب موافق
 دوشیورمی ، یعنی بو ترکیب استعمال ایچون انتخاب اولندقدده بزم تصورمزه گوره
 دال ایله مدلول آرهسنده مناسبت بولنیورمی ، والحاصل بو ترکیک استمالنده لفظاً
 و معنأ برمحظور وارمی در یوقی در ، بورالری آنجق مناظره ایله تقرر ایده بیلهجک
 احوالنددر .

منطقک علم اولوب صنعت اولدیفنی ذکر اولتمشیدی . دور سلطان احمد خان
 ثالث علما و مدرسیندن اولوب آرسطونک کتب منطقیهسنی طوغریبدن طوغرییه
 لسان یونانیدن عربجهیه شرح صورتیهله نقل و ترجمه ایتمش اولان یانیسهلی اسعد
 افندی مرحومک اثرنده (۱) منطقک ماهیت و تقسیمنه و علم ، یا صنعت اولدیفنی
 حقندهکی اختلافاته دار مندرج بولنان تفصیلاتک صده مناسبتی بولمقوله برابر فواید
 — آور اولدیفندن ترجمه ایدیلهرک مقالهیه ذیل ایدلدی :

« بحث اول منطقک تقسیمات و تعریفاتی حقندهدر . منطق ذاتی اعتباریهله اول -
 امرده طبیعی و صنایعی اولمق اوزره ایکییه منقسمدر . منطق طبیعی بزه برقوت
 و قدرت طبیعهدرکه قوانین اکتسابه آشنا اولمسق بیله یسه اوقوت و قدرت ایله
 بعض اشیا حقنده استدلال و قیاسه ، بعضیلرینی تعریفه مقتدر اولورز ؛ زیرا
 افراد انساننده بعض اشیا تعریف ، تقسیم ، استدلال صورتیهله نیلک ایچون
 (۱) بو اثرک بر نسخه تقیسه سی نور عثمانیه کتبخانه سنده موجوددر .

استعدادات ذاتیه و مبادی طبیعی و ارادر ؛ و الحاصل فطرت انسان بر قوه فطریه در که انسان بعض اشیا بی نیکی آنکه اکتساب ایده بیلور . منطلق طبیعی ایسته بوقوتدر . منطلق صنایع ایسه اکتساب اولمش بر ملکه نفسانیه در که یا کله بیلجک هر خصوصده قوه ناطقه بی سمت صوابه طوغر و لدر . و عقل ایله استنباط اولنه بیلجک هر خصوصده خطادن احتراز ایستیره جک کافه وسائلی گوسترر .

منطق صنایعده منطق معلّم ایله منطق مستعمل نامیله ایکی به منقسمدر . بوقسیم حکیم (ثوما آقو ناتس) کدر ، بوقسمی مابعدالطبیعهده ذکر ایش و لاتین حکماسی آکا تبعیت ایدوب شمعی (او وقت دیمک) بیلرندنه بوقسیم شهرت بولمشدر . آندن اول یونان مصنفلری منطق صنایع بی ایکی به تقسیم ایش ایدیه لدرده بوا یکی اسم ایله تسمیه ایتوب اولکنه (ماخوذ) ایکنجیسنه (متصل بالاشیا) دیر لر ایدی . شو ایکی قسمک هر بری آکلا شلق ایچون شوراسی یلّمک لازمدر که عقل بعض افعالی طوغریجه ایشله مک ایچون آتی تقویم ایدن بر علم و صنعتی یلّمک ایله او علم و صنعتی استعمال ایتّمک بر شی دگلدر ، زیرا بوگی بر علم و صنعتی یلّمک آنک قواعدینه تعلق ایدر و کیفیت اعمالی گوسترر بر حکم عقلیدر که بالفعل بر شی یا بمقسزین بولنه بیلور ؛ استعمال ایسه اوگی بر علم و صنعتی بیلدکن صگره آنک مقتضای قواعدینه گوره آکا متعلق بر شی یا بمقدر : صنعت تصویر گی که اول امرده بوسنعتک ضوابطی ، خطوط نصل یرلی یرینه قونه جغنی ، نصل فرش الوان اولنه جغنی ، صنعت تصویره متعلق دها نیجه شیلری یلّمیدر ، صگره بر شی تصویر ایتّمک استیجه انه قلبی آلوب قواعد تصویره و قوفنک اقتضاسنه گوره خطایر چکر ، شکل رسم ایدر ، بسط الوان ایدر ، و الحاصل قواعد تصویره آشنا اولدقن صگره رسمی یا بوب اتمام ایدر .

منطقده بویه در ، زیرا منطق اول امرده عقله مثلاً ، حدّ اوسطی صغراده محمول و کبراده موضوع فلق و آنلردن هر بری موجب کله بولنق لزومی تعلیم ایتّمک صورتیله ، شکل اولک ضرب اولندن بر قیاس انشاسنی تعلیم ایتدکن صگره تعلیم اول کلی به مغایر دیگر بر عمل ایله ، یعنی حدود مخصوصه و قضایای معینه به

تخصیص ایدیلوب تعلیم اؤل کلیه مغایر و مطابق بولنان بر ترتیب ایله قیاس یاپار .
ایشته منطقک اؤلکی فعلنه (تعلیم) تسمیه ایدیلوب بو اعتبار ایله منطقه (معلم)
تسمیه اولنور ، ایکنجی فعلنه ایسه (استعمال) تسمیه ایدیلوب بو اعتبار ایله ده منطقه
(مستعمل) تسمیه اولنور .

ایمدی منطق معلم بر ملکه عقلیه درکه حدود قضایانک مقدمات دلیل و قیاسک
تعریفاتک و سائر نک مفهوماتی ملاحظه و تفکره عقلی اماله ایدر .

منطق مستعمل ده بر ملکه عقلیه درکه حدود، قضایا، ادله، تعریفات یامغه عقلی
اماله ایله خصوصیات مزبورده آکا یاردم ایدر . بو ذکر ایتدیگمز شیلر بون
منطقیون آرسنده متفق علیه اوله رق، آنجیق منطق معلم ایله، منطق مستعمل خارجه ده
متحد اولوب، بر ملکه میدر، یوقسه مختلف اولوب، خارجه بر برینه مغایر ابکی
ملکه میدر . بو جهتنده بینارنده عظیم اختلاف و قوعیله یک چوقلری ایکنجی رایه
ذاهب اولمشلرسده حق اولان رای اؤلدر

بحث ثانی، منطق علم اولوب اولدینی حقنده در . بونده اوج مذهب واردر :
برسی منطق معلم اصلا علم اولیوب بلکه علومک آلت و طریقیدر . منطق مستعمل
علم ایسده سائر علومه مغایر آروجه بر علم اولیوب اقتران ایلدیگی علومک ماده لرینه
کوره مختلف بر طاقم علملردر ؛ مثلا منطق مستعمل مواد ریاضیاتی مبرهن قلق
صورتیله اومواد اقتران ایدرسه (ریاضی) اولور ، مواد طبیعیاتی مبرهن قلق
صورتیله اومواد اقتران ایدرسه (طبیعی) اولور ، واصل هانگی علمه مقارن
اولورسه اولمدن عبارت اولوب، آنک نامنه نسبتله یاد اولنور . بو مذهب کتاب-
آرسطویی شرح ایتمش اولان یونان شراحتک مذهبیدرکه، بعضیلری وبالخاصه
(زابارلوس) آنله تبعیت ایتمشدرلر .

مذهب ثانی، مطلقا منطق صنعتدرکه ایکنجی (آنالقا) (۱) کتابنک فصل اولنک
ایکنجی بحثده (ابولاروس) بوکا ذاهب اولدینی گبی (سقالب) ایله ده بشقه-
لری ده بورایده بولمشدرلر .

(۱) بونک روجه سی آنالی تیغا اولق و اسمی شرح دخی عربی به انتقائنده آر چوق
بعض تغیره اوغرامش بوللق ملحوظدر . لطایع .

مذهب ثالث ، منطق معلم علمدر . بومذهب لاتین حکما سی متأخرینک مذهب
اولوب (مابعد الطبیعه) نک در دنجی کتابنک در دنجی تعلیمنده حکیم (ثوما آقوانانس)
و « مقولات عشره » نک بحث اولسده (سقوتوس) و ینسه حکمای مزبوردهن
(دومنقوس) و (سوتوس) و (تولتوس) بومذهب سالک بولندقلری گبی ، یقینده
ذکر اولنه جفی اوزره صاحب کتابده بورأیده بولنمشدر .
(مابعدی نسخه تالیده)

در سعادت بدایت محکمه سی برنجی
حقوق اعضاسندن

حق

